1874 Аббас Сәһһәт 1974

> Мән Вәтәни чаным кими севирәм,
> Руһум, әтим, ганым кими севирәм.
>
> Аббас СӘҺҺӘТ.

Сәмими дост кими...

Мөһтәрәм шаиримиз Аббас Сәһһәт!

Алтмыш беш ил бундан әввәл иртича гаранлығынын бүтүн өлкәни бүрүдүјү ағыр күнләрдән бириндә сән Бакыда нәшр олунан «Иршад» гәзетиндә мәктуб шәклиндә «Јад ет!» адлы бир ше'р чап етдирмишдин. Һәмин ше'рдә өз заманәндән, мүһитиндән, әтрафына чөкмүш зүлмәтдән, авамлыг вә чәһаләтдән ачы-ачы шикајәтләнмиш, халгын, вәтәнин көзәл кәләчәјинә бөјүк инамыны ифадә етмишдин. Сән бизим дөврүн адамларына, өз нәвә вә нәтичәләринә мүрачиәтлә хаһиш етмишдин ки, һәгигәт улдузунун доғдуғу, әдаләт күнәшинин парладығы, маариф, елм вә мәдәнијјәтин чичәкләндији хош күнләрдә, халгын сәадәти илә ифтихар мәгамында «һәсрәти үрәјиндә галмыш» шаири дә гардашлыг хатирилә, «ганбанә» јад етсинләр...

Сән һәмишә бизимлә олмусан, әзиз шаиримиз, инсан азадлығыны күчлү еһтирасла вәсф едән ше'рләринлә, охучуну һәрәкәтә чағыран, маарифи, мәдәнијјәти тәблиғ едән аловлу мәнзумәләринлә, ушаглар үчүн јазылмыш садә, лакин дәрин мә'налы әсәрләринлә, гардаш рус, ермәни, күрчү халгларынын әдәби ирсиндән усталыгла етдијин тәрчүмәләринлә. Һәм дә биз сәни елә-белә, кәлиши көзәл јад етмәмишик. Сән јарадычылығынын парлаг нүмунәләри илә бизим бөјүк мәдәни гуручулуг ишимизин фәал иштиракчысы олмуш, нәһајәт, бу күн хүсуси бир тәнтәнә илә гејд едилән 100 иллик јубилејинә ифтихарла кәлиб чыхмысан.

Јубилејин чох әламәтдар бир дөврә тәсадүф едир, шаирим! Азәрбајчан зәһмәткешләри рәшадәтли әмәк гәләбәләри илә баша вурдуглары 1974-чү илдә видалашыр, бөјүк һүнәр вә сынаг мејданы олан доггузунчу бешиллијин ахырынчы илини инамла гаршылајырлар. Бу ил республикамыз сәнаје вә хүсусән кәнд тәсәррүфаты саһәсиндә бөјүк наилијјәтләр газанмыш, памбыгчыларымыз бә'зи чөлләрдән индијәдәк көрүнмәмиш дәрәчәдә јүксәк мәһсул әлдә етмишләр. Јени ил әрәфәсиндә јарадычы зәһмәтин севинчи һәр јердә чошуб-дашыр. Муасирләримиз бу көзәл күнләрдә нәһәнк бир инкишаф јолу кечиб симасыны танынмаз дәрәчәдә дәјишмиш республикамызы, онун хурафатдан, чәһаләтдән узаг олан јарадычы зәһмәт адамларынын сәнә, һабелә «еј ол вәтән көрән мә'суд, унутма бизләри јад ет!» јазмыш бөјүк романтик Мәһәммәд Һадијә, нәһајәт, Мирзә Әләкбәр Сабирә көстәрмәк истәрдиләр.

Бәли, сән Азәрбајчанын гүдрәтли халг шаири Сабирин ән јахын досту вә сирдашы кими дә бизим үчүн әзиз вә мө'тәбәрсән. О, сәнә јаздығы мәктубларыны һәмишә «Гардашым Сәһһәт!» сөзләри илә башлајар, «Гардашын Ә. Сабир» сөзләри илә битирәрди. Ингилабчы сәнәткарымызын хәстәлијинин шиддәт етдији вахтда, өмрүнүн ахыр күнләриндә әлиндә чәтинликлә тутдуғу гәләми илә Тифлисдән јаздығы сон мәктубунда өз аиләсинин вә әсәрләринин талејини мәһз сәнә тапшырмышды. Бу күн Азәрбајчан торпағында елә бир ев тапылмаз ки, орада бу вүгарлы фәһлә-кәндли шаиринин һәјатын ајинәси олан мүбариз руһлу әсәрләри охунмасын. Һәмин әсәрләр Азәрбајчанын вә бөјүк Совет Вәтәнимизин һүдудларыны ашыб дүнјанын бир сыра өлкәләриндә поезија севәнләрин малы олмушдур. Бу әсәрләри илк дәфә «Һопһопнамә» адлы бир китаб һалында топлајыб нәшр етмәк тәшәббүсү үчүн, нәһајәт, Сабирин һәјат вә јарадычылығына даир биринчи мүкәммәл елми мәгалә үчүн Азәрбајчан халгы, сабиршүнаслыг елми мәһз шәхсән сәнә миннәтдардыр.

Сән Сабир јарадычылығынын јенилик маһијјәтини вахтында дујанлардан вә лајигинчә гијмәтләндирәнләрдән олдун. Сабир «...көһнә ше'рләрлә јени ше'рләр арасында бир әсрлик гәдәр учурум ачды ки, бир даһа кери дөнүб о учуруму атланмаға кимсәдә чүр'әт вә чәсарәт галмады» дедин. Сән Сабир һаггында бөјүк узагкөрәнликлә јаздын вә дөнә-дөнә тә'кид етдин ки, «Бир кәрә дүшүнүлсүн, әдәбијјатымызда нә гәдәр бөјүк бир тә'сир, нә гәдәр әзим бир ингилаб вүчуда кәтирмиш!».

Сабирин Азәрбајчан ше'риндә ингилаб јаратмасынын илкин сәбәби һәјатын өзүндә мөвчуд олан, бөјүк шаирин һәссаслыгла көрдүјү, дујдуғу вә гаврадығы ингилаби дәјишикликләр иди. Сабир кими сәнин дә идеја вә бәдии чәһәтдән ән мүкәммәл әсәрләрин мәһз 1905-чи ил ингилабындан сонра јаранмышдыр. «Әсијаны гәти сурәтдә ојадан» бу ингилабын мәгсәдләри илә сәнин ашағыдакы мисраларын нечә дә һәмаһәнкдир:

Ајыл, еј үммәти-мәрһумә, ајыл!
Ајыл, еј милләти-мәзлумә, ајыл!
Ајыл, еј бүлбүлү-күлзари-вәтән!
Нәғмән илә ола бидар вәтән!

Вәтәнин тәрәннүмү, вәтәнпәрвәрлик мөвзусу сәнин ше'рләринин баш хәттини, мајәсини тәшкил едир. «Вәтән» ше'ринин һәр мисрасындан гопан од, һәрарәт, охучуну ардынча апармаг игтидары ән јахшы ше'рләринин һамысы үчүн сәмијјәвидир.

Вәтән торпағы сәнин үчүн һәмишә мәзһәбдардыр: «Јашыллајыр, һәм аланыр, шүкуфәләр чичәкләнир» мисрасы илә тәрәннүм етдијин баһарда да, «од тутуб гырмызы атәшлә јено јанды уфуг, шәфәгин гырмызы рәнкилә бәзәнди уфуг» јаздығын чырпыламалы јајда да, «кечәләрин узанмасы јетәр о дәм нәһајәтә» дедијин пајыз чағында да, «ағачлары вәрәгләри дүшәр хәзәл олар бүтүн» сөјләдијин гарлы гышда да. Лакин сән бу чазибәдарлыгла бир тәзад тәшкил едән «өлү шәһәри», онун күндүзү дә кечәси кими гара олан зәһмәт адамларыны, «нә чүтү, нә котаны, нә кәли олан» јохсул кәндлиләрини көрәндә үрәјин көјнәјир, дәрдин, гәһәрин бирә мин артырды.

Илк китабынын адыны сән тәвазөкарлыгла «Сыныг саз» гојмушдун. Лакин һәјат сәни тезликлә инандырды ки, сыныг сазын «һәзин наләси» илә ирәли кетмәк, заманла ајагламаг, онун тәләбләринә чаваб вермәк чәтиндир. Гәләминдән од-алов сачмағы, «атәшбар» олмағы тәләб етдин:

«Бәхт», «гисмәт» кими әлфазы унут,
Сә'ј елә базуји-игбалыны тут.
Нәрәјә истәр исән зорла апар,
Мәркәзиндән јери лазымса гопар!

Бу сәтирләр начарлыгдан, ачизликдән узаг олуб, охучуларыны гејрәт, һиммәт етмәјә, мүбариз вә мүчадиләчи олмаға чағырырды.

Ашағыдакы мисраларын јәгин ки, «Бакы» гәзети охучуларынын марағына сәбәб олачагдыр:

Јенә бу дәрдләрин чәрәси
Бакидән олур,
Чешми-үммид тутубдур ора
һәмварә вәтән.
...Вәтәнин илләтинә бејти-шәфадыр
Баки,
Бу мәкандан тапачаг чарә
дили-зарә вәтән.

Сән һәр шеји ачыг јазмасан да бурада үмид нәзәри илә бахдығын шәһәрин 1905-чи ил ингилабынын далғасындан тәлатүмә кәлмиш пролетар Бакысы олдуғуну анламаг чәтин дејилдир.

«Мәсләким тәрчүмеји-һалымдыр» дејән сәнәткар! Халглар арасында достлуғун вә гаршылыглы әдәби әлагәләрин инкишафына сән хүсуси әһәмијјәт верир вә бу јолда јорулмаг билмәдән чалышырдын. И. А. Крылов, А. С. Пушкин, М. Ј. Лермонтов, Максим Горки, Николас Бараташвили, Александр Сатурјан... севә-севә тәрчүмә едиб Азәрбајчан охучуларына тәгдим етдијин сәнәткарлардыр. Тәрчүмәчилик фәалијјәтиндә изләдијин мәгсәд ајдын иди: елм вә билик күнәшини сандығын бу көркәмли сималарын нур ше'ләси илә һәмвәтәнләринин дујғуларыны ишыгландырмаг, әдәбијјатымызы даһа да зәнкинләшдирмәк! Крыловун «Фил вә ләләбәни», «Сазандалар», Пушкинин «Гафгаз», «Гыш», Лермонтовун «Мтсыры», «Һачы Абрек» әсәрләриндән тәрчүмәләрин онларын чапындан алтмыш-алтмыш беш ил кечдијинә бахмајараг, бу күн дә өз тәравәт вә мәлаһәтини сахламагда, дәрслик вә мүнтәхәбатларда дәрч олунмагда, елми тәдгигат әсәрләриндә нүмунә кими көстәрилмәкдә, сәнин истедадынын башга бир чәһәти һаггында көзәл тәсәввүр вермәкдәдир. Сәнин тәрчүмәләриндә бу бөјүк сәнәт бәһадырларынын әсәрләринин руһу, маһијјәти горунуб сахланмыш, һәм дә ана дилимиздә сон дәрәчә дәгиг вә рәван сәсләнмишдир.

Гафгаз алтымдадыр, ән мүдһиш
олан зирвәдә мән
Тутмушам тәк учурум гарлы
дағ үстүндә гәрар.
Гарагуш учмаға галхарса
узаг бир тәпәдән,
Нә гәдәр јүксәк учарса, јенә
дөврәмдә учар.

Пушкин илһамынын бу инчисини мәһз сәнин тәрчүмәндә әзбәр билмәјән, севә-севә охумајан тәһсил көрмүш бир азәрбајчанлы тәсәввүр етмәк чәтиндир.

«Чәһаләт сәмәрәси, јахуд бир јетимин хошбәхтлији» адлы пјесиндә һаглы олараг көстәрдијин кими, бир заманлар охумаг, тәһсил алмаг, елм өјрәнмәк јалныз тәк-тәк адамларын, һәм дә ән чох пулу, сәрмајәси оланларын нәсиби иди. Инди сәнин јурдун баштан-баша саваллылар, тәһсиллиләр өлкәсинә чеврилмишдир. Көрпәләр еви, ушаг бағчасы, орта үмумтәһсил вә ихтисас мәктәбләри, мүхтәлиф тәмајүллү интернат вә техникумларын республикамызда чох кениш шәбәкәси јарадылмышдыр. Вахты илә Азәрбајчанда бирчә али мәктәб дә олмадығы үчүн сән университет тәһсили алмаг мәгсәди илә харичә кетмәли олмушдун. Мән инди республикамызда елмин мүхтәлиф саһәләринә даир онларча ихтисас верән али мәктәбләрин уча, ишыглы, јарашыглы биналарыны: университети, халг тәсәррүфаты институтуну, тибб институтуну, политехник институту, нефт вә кимја институтуну, инчәсәнәт институтуну, консерваторијаны, педагожи институтлары сәнә көстәрмәк истәрдим. Инди Бакыда тәһсил алмаг үчүн харичи өлкәләрдән кәлән мүхтәлиф дилли, мүхтәлиф ләһчәли асијалы, африкалы, һәтта авропалы кәнчләри сәнинлә таныш етмәк истәрдим. Азәрбајчанда елмин муасир сәвијјәсиндә апарылан кениш тәдгигат ишләринин гәраркаһына чеврилмиш республика Елмләр Академијасынын мүәззәм биналарыны сәнә нишан вермәк истәрдим.

Шамахыда китабхана ачылышында сән бөјүк сә'ј көстәрмиш, ораја чохлу мигдарда әсәр топланмасы үчүн чалышмыш, тәнтәнәли ачылыш күнү етдијин мә'рузәдә өз севинч вә фәрәһ дујғуларыны билдирмишдин. Мән рәфләриндә сәнин дә чохлу әсәрини горујуб сахлајан, охучулара елми әсаслар үзрә хидмәт көстәрән јүзләрлә китабхана, клуб, гираәтхана көстәрәр, сәни М. Ф. Ахундов адына республика дөвләт китабханасынын чырагбан салонларында чалышан елм тәшнәләри илә көрүшдүрәрдим.

Сән һәмишә олдуғун кими, инди дә өз севимли милләтинин арасында, онун маариф бәһрәләри дәрән, мадди вә мә'нәви не'мәтләр јарадан әмәкдашларынын арасындасан. Бу күн биз Бакыда, Шамахыда, Кировабадда вә дикәр шәһәрләрдәки «Аббас Сәһһәт» күчәләриндән фәрәһлә кечир, левһәләриндә шәрәфли адын һәкк олунмуш китабхана, техникум вә мәктәбләрин габағында гүрурла ајаг сахлајыр, мәрмәр абидән өнүнә чох севиб тәрәннүм етдијин әтирли чичәкләрдән ибарәт әлван дәстә гојуруг. Азәрбајчан ССР Елмләр Академијасы Низами адына әдәбијјат музејиндә сәнин јарадычылығына һәср едилмиш күшә һәмишә издиһамлы олур. Адамлар бурада сәнин өз сағлығында чап олунмуш «Сыныг саз» адлы илк китабына, һабелә «Мәғриб күнәшләри» адлы тәрчүмәләр китабына, халг рәссамы Б. Мирзәзадә тәрәфиндән зөвглә чәкилмиш портретинә, фото шәкилләринин илк нүсхәләринә, Совет һакимијјәти илләриндә Азәрбајчан вә рус дилләриндә чап олунмуш әсәрләринә, әзиз достун вә һәммәсләкин А. Шаиғин оғлу профессор К. Талыбзадәнин сәнин һәјат вә јарадычылыг јолуну әкс етдирән монографијаларына мәмнунијјәтлә тамаша едирләр. Бу күнләрдә исә бир заманлар халга инчат умдуғун Бакы шәһәриндә, Азәрбајчан Совет Сосиалист Республикасынын пајтахтында сәнин бөјүк һејкәлинин тәмәл дашы гојулур... Устадларын Низами, Фүзули вә М. Ф. Ахундовун, севимли гардашын Сабирин һејкәлләри илә јанашы сәнин дә бөјүк абидән јахын кәләчәкдә шәһәримизи рөвнәгләндирәчәкдир.

Мәтбу мәктубуна мәтбу мәктубумла чаваб вердим, әзиз сәнәткар! Сәнин вә тәрәггипәрвәр муасирләринин арзу вә хәјал ганадларында учалдығы зирвәләри мәним муасирләрим артыг чохдан фәтһ етмишләр. Инди онлар даһа әзәмли зирвәләрә јүксәлмәк үчүн халг тәсәррүфатынын вә мәдәнијјәтин мүхтәлиф саһәләриндә мәтанәтлә чалышырлар. Онларын һәр биринин фикри ајдын, зеһни ачыг, мәгсәди, гајәси бөјүкдүр. Бу бөјүк јолун јолчулары кәләчәкдә дә, һәм сәнин үчүн, һәм дә онларын өзләри үчүн әзиз олан күнләрдә һәмишә сәни јад едәчәк, арзуладығын кими: «дустанә», «садигәнә» вә «ашиганә» јад едәчәкләр.

Дәрин еһтирамла.

Бәкир НӘБИЈЕВ,
Азәрбајчан ССР ЕА Низами адына әдәбијјат музејинин директору, филолокија елмләри доктору.